

ГЛ.1. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ КРАЕВЕДЕНИЯ, ИСТОРИИ И ФИЛОСОФИИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ СОСЕДНИХ НАРОДОВ

1. Бензярук Р. М. , пісьменнік
Брэсцкага абласнога аддзялення
Саюза пісьменнікаў Беларусі
(Брэст, Рэспубліка Беларусь)

АБ ЧЫМ ПЯЮЦЬ СОНЕЧНЫЯ ЗВАНЫ? ² АБ ЖЫЦЦІ УЛАДЗІМІРА КІТАЕЎСКАГА – ПЕРШАГА, ПА СУТНАСЦІ, ПАЭТА НАШАГА КРАЮ

Анатацыя. У артыкуле аўтар вядзе размову пра жабінкоўскага паэта Уладзіміра Кітаеўскага. Па яго творах, якія дайшлі да нас, можна вывучаць жыццё ў гэтым краі ў 20-30-я гады мінулага стагоддзя.

Ключавыя словы: Уладзімір Кітаеўскі, Тэўлі, Жабінка, паэт, радзіма.

R. Benzeruk, writer of the Brest
regional branch of the Union
of Writers of Belarus
(Brest, Republic of Belarus)

WHAT ARE THE SOLAR BELLS SINGING ABOUT? ABOUT THE LIFE OF VLADIMIR KITAEVSKY-THE FIRST, IN FACT, POET OF OUR REGION

Annotation. In the article, the author talks about the Zhabinkovsky poet Vladimir Kitaevsky. According to his works that have come down to us, you can study life in this region in the 20-30s of the last century.

Key words: Vladimir Kitaevsky, Tévli, Zhabinka, poet, Motherland.

² Пераможца конкурсу "Берасцейскія пісьменнікі - летапісцы роднага краю", 2023. У якасці заснавальнікаў краязнаўчага конкурсу "Берасцейскія пісьменнікі – летапісцы роднага краю" выступілі Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і УК "Брэсцкі абласны краязнаўчы музей". Урачыстае падвядзенне вынікаў краязнаўчага конкурсу і ўганараванне яго пераможцаў адбылося 18 красавіка 2023 года ў Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцін у "Музеі выратаваных каштоўнасцяў".

Кожны раз, вяртаючыся з Мінска, я для сябе як бы адзначаў пункт падзелу. Вось электрычка пакінула станцыю Тэўлі, на хвілінку спынілася ў Стаўпах, каб я мог сказаць: “Жабінкаўская зямля. Значыць, дома!”

Я ведаў, што гэтыя мясціны звязаны з імем Уладзіміра Кітаеўскага –першага, па сутнасці, паэта нашага краю.

3 (15) чэрвеня 1896 года на хутары каля вёскі Стаўпы ў сям’і унтэр-афіцэра царскай арміі Ігната Кітаеўскага нарадзіўся хлопчык, якога ў Вежкаўскай царкве нараклі Уладзімірам [6, с. 213]. Пазней у гэтым жа храме ён возьме шлюб з Юліяй Мендзяльчук. Яму будзе наканавана ўславіць родную зямлю, свае Стаўпы.

Быць першым заўсёды не проста і нялёгка. У той час, як Кітаеўскі пачынаў пісаць, на Жабінкаўшчыне беларускае слова яшчэ рэдка гучала, і малады паэт браў мову суседзяў – украінскую ці рускую, нават спрабаваў складаць па-польску. Найбольшых поспехаў ён дабіўся ў вершах, напісаных украінскай моваю. Пры жыцці іх друкаваў львоўскі часопіс “Вікна”, так што пэўны час яго нават лічылі ўкраінскім паэтам [4, с. 18–19]. Былі і рускамоўныя творы, якіх у Кітаеўскага набярэцца нямала!

Пачалася Першая сусветная вайна. Жыхароў Стаўпоў і навакольных паселішчаў сагналі з населеных месцаў, і яны паехалі ў глыб Расіі. Уладзімір, прызваны ў войска, ваяваў у 17-м Фінляндскім палку і даслужыўся да афіцэрскага чыну. [3, с. 118]. Пасля разгарэлася грамадзянская вайна. Двойчы быў паранены. Такім чынам, у гадзіну ваеннага ліхалецця Уладзімір Ігнатавіч здабываў долю працоўнаму народу, з якім быў паяднаны.

Калі ж бежанцам дазволілі вярнуцца дадому, маці з Уладзімірам (бацькі ўжо ў жывых не было) паехалі на радзіму. У той час заходнебеларускія землі па Рыжскім дагаворы адышлі да Польшчы. Дома чакалі поўнае запусценне, аб чым ён пісаў у вершы “Бацькаўшчына”, плуг і кася [5, с. 205].

Пра долю паэта (а значыць, і сваю) Уладзімір Кітаеўскі раскажа ў вершы. Ходзячы за плугам, ён мог запыніць каня ў баразне, на кавалачку паперы алоўкам запісаць радкі, што нарадзіліся ў галаве, і далей араць. Аднойчы, як сказана ў вершы “Доля паэта”:

Коли сонце зайшло, повертав я домів.
Було темно, сабаки брехали.
Поліцаі прийшли, мої вірші знайшли
І мене теж з собою забрали. [4, с. 81].

Падобны лёс чакаў і іншых творчых людзей. Хаця журналіст (верш “Ой ты, дружа”) прынёс дакладныя весткі аб жыцці народа, яго нядолі, але тут жа атрымаў вымову ад рэдактара:

– Хочеш нам газету з’істи!
Не потрібні такі вісті.
Знай, іще отак нашрайбиш –
Більше місця в нас не знайдеш [4, с. 103].

Пазней дачка Галіна ўспамінала, што “бацька пісаў без перапынку, быццам вершы самі прыходзілі да яго аднекуль. Я не бачыла амаль ніякіх правак у яго сшытках...” [4, с. 17].

Не, навуку, як кажуць, не носяць за плячыма – яна сама чалавеку памагае. Адукаваны для свайго часу, Уладзімір Ігнатавіч (да рэвалюцыі вучыўся ў Брэст-Літоўску ў мужчынскай гімназіі) згадзіўся і польскай уладзе: быў войтам у гміне ў Тэўлях, дзе з 1938 года жыла сям’я, і савецкай: яго абралі старшынёй Тэвельскага сельсавета .

Пісалі многія, а яго творы засталіся, не загінулі ў полымі гістарычных падзей таму, што любоўна, з ашчаднасцю ў родзе Кітаеўскіх адносіліся да памяці аб продках, перадавалі вершы з пакалення ў пакаленне. Яшчэ бацька, калі Уладзімір толькі-толькі пачынаў пісаць, гаварыў, што сын “мае дар славеснасці па загадзе Божым, а не па адукацыі”.

Пазней зборам і захаваннем рукапісаў займалася жонка Юлія, якой муж-паэт прысвяціў больш за дзясятка твораў. У гэтых вершах Кітаеўскі выступае, як казачны рыцар, які гатовы пастаяць за сваю каханую. Блізкія расказвалі, што Уладзіміру Ігнатавічу выпала перажыць нямала, перш чым Юлія стала яго жонкай. У “Акrostіхах”, шмат якіх захавалася ў альбомах, часта першыя літары складалі тры словы: “Для Юлі. Володя”.

У час вайны Юлія, як бы прадчуваючы бяду, сабрала напісанае мужам у металічнае вядро і закапала ў зямлю. Дом, і праўда, у сорак чацвёртым згарэў, а вершы засталіся. Пазней, калі сям’ю Кітаеўскіх шукалі вучоныя з Кіева, дачка Галіна, сабраўшы бацькаву спадчыну, завезла вершы ў Цэнтральны дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва Украіны. Калі ж Галіны Уладзіміраўны не стала, абавязкі па захаванні дзедавай спадчыны ўзяла на сябе яе дачка Аліна Мідушэўская.

Помніцца, як у 2010 годзе яна адшукала мяне ў Жабінцы і мы доўга гаварылі аб выданні кнігі дзедавых вершаў – рускіх і ўкраінскіх. Тады ж у “Сельскай праўдзе” з’явіўся мой нарыс “Напісанае застаецца” [1], а ў “Народнай трыбуне” – “Нечаканая госця”, дзе героямі сталі паэт Уладзімір Кітаеўскі і любячая ўнучка Аліна. У 2015 годзе ў выдавецтве “ААТ “Брэсцкая друкарня” выйшла кніга “Стаўпы”.

Хаця ў зборніку не знойдзеце верша з такой назваю, Кітаеўскі, аднак, часта напрыканцы ставіў дату, а побач дадаваў: хутар Стаўпы. У прадмове чытаем: “Паэт з натхненнем і любоўю піша “вобразы мілыя роднага краю”, вершы пра каханне, працу чалавека, яго пачуцці, адданасць радзіме. У творах адчуваецца шчырае спачуванне людзям працы”.

Чаму сённяшняму чытачу варта ведаць спадчыну земляка? Ён быў адным з першых паэтаў, каго нарадзіла жабінкаўская зямля і сваё нядоўгае жыццё пражыў на ёй. Кітаеўскі пісаў пра клопаты мясцовага люду, услаўляў прыгажосць роднага краю ў любую пару года, хаця найбольш паэтычных радкоў прысвяціў вясне.

Мне асабліва спадабаўся верш “Сонечныя званы”, першы з твораў Кітаеўскага перакладзены на беларускую мову. Паэт пастаянна жыў у вёсцы і не раз назіраў прыход вясны. Зімы тады былі доўгімі і марознымі. Намятала гурбы снегу вышэй агароджы. Нарэшце сонца пачынала хадзіць вышэй і кідаць уніз цёплыя промні. З сялянскіх стрэх са званам падалі ў зляжалы снег капяжы.

“Мілы канцэрт” вясенніх кропель нарадзіў у душы паэта вобраз сонечных званаў, якія абвешчалі прыход вясны-чараўніцы, а з ёю ўсялялі надзею на лепшае жыццё народа:

Пад гімн вясновы і лагодны
Лёгка на сэрцы,
І слухаў бы голас чароўны
Мілых канцэртаў.
Навокал пустыя вязніцы,
Зніклі праклёны...
Нас будзіць вясна-чараўніца
Сонечным звонам. [2, с. 129–130].

Дадамо, “Сонечныя званы” былі напісаны ў той час, як Кітаеўскі ствараў вершы “Кухарка”, “Чорныя рукі”, “Паглядзім на сябе”, “Селянін” і іншыя пра гаротную долю людзей “усходніх крэсаў” Польшчы. Як у жыцці, так і ў творах Уладзімір Кітаеўскі смела ішоў у абарону простага люду.

У вершы “Працуй, Іване” расказваецца пра беззямельнага мужыка, які наняўся араць панскую зямлю. Нягледзячы на тое, што Іван стаміўся, пан не дазваляе адпачываць і падбадзёрвае араці, гаворачы: Бог, маўляў, працаваў шэсць дзён без перапынку.

За падаткі так абабралі селяніна, што ўжо ў маі ён з непрыкрытым сарказмам лічыць, нібыта жыве ў раі, бо нічога не возьмеш у яго з двара (верш “З Новым годам”). Бласлаўляючы чорныя рукі і дарагія працоўныя мазалі, аўтар бачыць, колькі яны робяць на зямлі добра, і верыць:

Руки мозолисті та грубі
Кігтям грабіжным вчиняць суд!
Підіймутъ сміло та врочисто,
Прапор свободы вознесутъ! [4, с. 107].

Паэт марыў пра яднанне з братамі ўсходнімі, калі не будзе патрэбы змагацца за роднае слова, прыйдзе нарэшце шчасце. І апошні ўкраінскі верш “З біжучоі хвилі” (“З бягучай хвіліны”), як мне здаецца, створаны быў пасля ўжо далучэння заходнебеларускіх зямель да Беларусі: настрой больш радасны, пачала збывацца яго штодзённая мара абудзіць родны край праз адукацыю людзей:

Бо тількі в освіті для нас перемога,
В цій нашій завзятой життєвій борні.
В науці і праці до щастя дорога,
До скарбів великих, культуры Землі. [4, с. 120].

Пасля работы ў Тэвельскім сельсавеце Уладзімір Ігнатавіч прайшоў месячныя настаўніцкія курсы і ў Свішчоўскай школе Жабінкаўскага раёна вучыў дзетак грамаце [7, с. 206]. Памёр 31 снежня 1940 года і пахаваны ў Тэўлях [4, с. 16].

Па творах Уладзіміра Кітаеўскага, якія дайшлі да нас, можна вывучаць жыццё ў нашым краі ў 20-30-я гады мінулага стагоддзя: ён быў як бы першаадкрывальнікам гэтай зямлі. За ім прыйшлі новыя пакаленні, якім наканавана было ажывіць літаратурнае жыццё на Жабінкаўшчыне, і яны аказаліся дастойнымі прадаўжальнікамі.

Спіс выкарыстанай літаратуры:

1. Бензярук, Р. Напісанае застаецца : Нарыс / Р. Бензярук. – Сельская праўда. – 2010. – № 27. – 7 крас.
2. Бензярук, Р. М. Вішнёвая квецень : кніга паэзіі / Расціслаў Бензярук. – Брэст : Альтэрнатыва, 2019. – С. 129–130.
3. Бензярук, Р. М. Сорак дарог / Расціслаў і Анатоль Бензерукі. – Брэст : Альтэрнатыва, 2007. – 152 с.
4. Кітаеўкі, У. І. Стаўпы : зборнік вершаў / Уладзімір Кітаеўскі. – Брэст : ААТ “Брэсцкая друкарня”, 2015. – 136 с.
5. Літаратурная карта Берасцейшчыны / укл. А. Крэйдзіч. – Брэст : ААТ “Брэсцкая друкарня”, 2008. – С. 204–205.
6. Ляшук, В. Я. Літаратурная Берасцейшчына : краязнаўчыя нарысы, партрэты, артыкулы / В. Я. Ляшук, Г. М. Снітко. – Мінск : Літаратура і Искусство, 2008. – С. 213–214.
7. Снітко, Г. М. Вяртанне праз гады // Памяць : Гіст.-дакум. хроніка Жабінк. р-на / Рэд.-укл. Р. Я. Смірнова. – Мннск Ураджай, 1999. – С. 205–206.

2. Буднік, В.А., к.філ.н., дацэнт
кафедры БіРМ УО “БрДЗТУ”;
Буцанец, А. В., студэнт ЭФ, гр. Л-20,
УО “БрДЗТУ”
(г.Брэст, Беларусь)

УДК 930.85 (092)

ПАМЯЦЬ ЯК КУЛЬТУРНА-ГІСТАРЫЧНЫ ФЕНОМЕН У ПРАЦАХ ЗАМЕЖНЫХ ДАСЛЕДЧЫКАЎ XX СТАГОДДЗЯ

Анатацыя. У артыкуле разглядаюцца працы замежных даследчыкаў XX стагоддзя праз прызму іх успрымання паняцця памяць. Высветляецца паняцце гістарычнай памяці ў навуковай дзейнасці Ю. Лотмана, аналізуюцца думкі сацыёлага